

τὴν παραπεταμένην, τὴ βρίσκετε στὸ δρόμο, ἔχετε τὴ συνείδηση πὺς εἶναι ἄξια προστασίας, τιμῆς, λατρείας, εἰστε ὁδηγημένοι ἀπὸ τὸ παρὰδειγμα κάποιων λιγοστών φωτισμένων ὁπαδῶν τῆς, ἐμπνευσμένων κηρύκων, γενναίων στρατιωτῶν τοῦ λόγου· τὴν περικυκλώνετε, τὴ χαιρετᾶτε μ' ἓνα χαιρετίσμα στρατιωτικό, τῆς κάνετε σὰ μιὰ ψυχόρμητη διαδήλωση, τὴ βάζετε στὴ μέση, καὶ μ' ἐκείνη μαζί, ἐσεῖς μαζί παιδιὰ τῆς καὶ διαφεντευτές, ἐκείνη ὁδηγήτρα σας μαζί καὶ μητέρα σας, προστατευόμενη καὶ ἀγαπητική σας, ἀποφασίζετε νὰ ταξιδέψετε καὶ νὰ τριγυρίσετε σὲ κάποιους τόπους ποὺ δὲ θὰ μπορούσατε, ὑποθέτω, νὰ τοὺς περάσετε καὶ νὰ τοὺς γνωρίσετε· ἔτσι καὶ ὅμοια, καὶ ἀνίσως τὸ ταξίδι σας καὶ τὸ τριγύρισμά σας εἴτανε μοναχικά, καὶ ὅχι καθὼς τώρα, ξετυλιμένα μέσα στὴ συντροφιά.

Οἱ ἰδέες, καὶ αὐτὲς ποὺ φαίνονται πρὸ ἀταίριαστες ἀναμεταξύ τους, εἶναι καμωμένες γιὰ νὰ συνυπάρχουν. Τὶς πρὸ πολλὰς φορὲς σοφία σημαίνει νὰ μὴ λέμε ἢ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο, μὰ νὰ λέμε: καὶ τοῦτο καὶ κεῖνο. Μόνο ἡ ἀνάγκη προσωρινὰ μᾶς κάνει νὰ πολεμοῦμε γιὰ νὰ ἐξοντώσουμε σὰ νὰ εἴταν ὅλως διόλου ψέμα μιὰν ἰδέαν ποὺ ἐμποδίζει τὴν προκοπὴν μιᾶς ἰδέας ἄλλης ποὺ εἶναι γιὰ μᾶς ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ὁμορφιά. Θεμελιώνει· ἐπὶ τέλους καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ τότε βλέπουμε πὺς καὶ ἡ ἀντίθετη καὶ ἡ ἀταίριαστη μ' ἐκείνη ἰδέαν, τὸ Ψέμα ποὺ διαλαλούσαμε, δὲν ἔφυγε ὁλότελα, μὰ κάποιο τοῦ λείψανο ἄφησε, καὶ τὸ λείψανο ἐκεῖνο, τοποθετημένο σωστὰ κάπου, μεταχειρισμένο καθὼς χρειάζεται, ὑποτάσσεται στὴ νικητρά καὶ τὴ βοηθᾷ. Ἔτσι τὰ τελῶνια τῶν παραμυθιῶν, ἀπὸ κακοποιὰ καὶ ὀλέθρια, γινόντανε στὰ χέρια τοῦ μάγου, ὅργανα ὑπερετικά τῆς βουλῆς του. Στοχάζομαι πὺς ὅταν ἡ ζωντανή μας ἡ γλώσσα δικιωθῇ καὶ πάρῃ τὴ θέσιν ποὺ τῆς χρειάζεται, ὅταν ὁ δασκαλισμὸς θὰ εἶναι κάτι τι ἀνάλογο στὸ νόημα καὶ στὸ μάκρμα μὲ τὸ μεσαιωνισμό, καὶ κάτι πολὺ χειρότερο, ὅταν καὶ τῆς ἰδίας Πολιτείας οἱ νόμοι θὰ σκαλίζονται, καθαροὶ καὶ στοργυλοὶ, στὴν ἀσπρη πλάκα τῆς ζωντανῆς γλώσσας, καὶ δὲ θὰ κοκκινίξῃ ὁ Λόγος μπροστὰ σὲ «διορισμοὺς ἐθνικῶν ποιητῶν ἢ ἐθνοκηρύκων ἀπηλλαγμένων τοῦ ἰδιώματος τοῦ μαλλιαρισμοῦ», τότε θὰ βρεθῇ πὺς καὶ ἡ λεγόμενη καθαρεύουσα δὲν εἶναι ὅλως διόλου γιὰ πέταμα, γιὰτὶ δούλεψε κ' ἐκείνη, ὅχι μονάχα γιὰ τὴ γέννηση κάποιων ἀξιόλο-

γων ἔργων, μὰ καὶ ἄθελα, γιὰ τὴν πρόοδο καὶ γιὰ τὸ ξανασύλωμα τῆς ἀφιλιώτης ἀντιδικῆς, τῆς δημοτικῆς.

Μὰ ἴσαμε ποὺ νὰ ξημερώσουν τὰ χρυσὰ χρόνια, ἡ καθαρεύουσα πρέπει νὰ πολεμιέται ἥσυχά, ὑπομονετικά, συστηματικά, μεθοδικά, τεχνικά, ἐπιστημονικά, θαρρετά, μαζί μετρημένα καὶ παλληκαρίσια, ἐσκεπὰ καὶ συνετά, ἀλύπητα, σὰν ἓνα ἐθνικὸ κακό. Τοῦτο ἀπαιτοῦν ἡ ἠθική, ἡ τιμή, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀνάγκη, ὁ ἐθνισμός, ὁ ἀνθρωπισμός, τὸ σέβας πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ὁμορφίαν, ὅ,τι συμφέρει στὸν κοινωνικὸν τὸν ἄνθρωπο, ὅ,τι τὸνώνει τὸν ἄνθρωπο τὸν ἐσωτερικόν. Ἐνὰ μέσο ἀπὸ τὰ λαμπρότερα γιὰ νὰ πάῃ μπροστὰ ἓνας πόλεμος σωστῆς σὰν ἐτοῦτον, εἶναι, νέοι μου φίλοι, μιὰ Συντροφιά σὰν τὴ δική σας. Φτάνει νὰ τῆς ρυθμίξῃ τοὺς χτύπους τῆς ἀπὸ ἐνθουσιασμὸ γιομάτης ἀνυπόμονης καρδιάς κάποιος, καθὼς δὲν ἀμφιβάλλω, νοῦς.

Θὰ ἤθελα νὰ μὴ σταματήσω στὸ γράμμα τοῦτο.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΦΥΛΛΑΔΕΣ

ΤΟΥ ΓΕΡΟΔΗΜΟΥ*

I

ΡΩΜΙΟΠΟΥΛΕΣ

Ἐλᾶτε, ρωμιοπούλες μου, ἔλᾶτε! Ἐλᾶτε νὰ κάμουμε μαζί σας χωριό. Τοὺς ἀφήσαμε κάτω στὴν Ἀγορὰ τοὺς λεγόμενους. Ὅλη αὐτὴ ἡ ἀνοιχτοκάρδη γειτονιά δική σας εἶναι τώρα. Κάθε πόρτα ὀρθάνοιχτη, κάθε κατώφλι πιασμένο. Ἀπὸ κοντὰ σας περνῶ καὶ μυρίζετε σὰ βασιλικὸς, σὰν ἀξεδίπλωτο μαντιλάκι, ὅ,τι βγήκε ἀπὸ μοσκομυρισμένο σεντούκι. Ἄν καὶ γέρος, μὰ ἡ δροσάτη αὐτὴ εὐωδιά σας φέρνει στὴν καρδιά μου ἀλλόκοτη τρεμουλίαν, κρυφὸ σπαρτάρισμα, κάτι ποὺ μὲ κάνει καὶ θαρρῶ πὺς ξανά-νιωσα καὶ θέλω κοντὰ σας νὰ μένω, νὰ σὰς κρυφομιλῶ, νὰ σὰς λατρεύω, νὰ σὰς λέω πὺς εἰστε σεῖς καὶ ὅχι ἄλλες, πὺς τέτοια μάτια καὶ τέτοια χεῖλη στὸν κόσμο δὲν τὰ εἶδα, καὶ πὺς κρῖμα, μεγάλο εἴτανε κρῖμα νὰ μ' ἀφήσετε νὰ μισέψω στὰ ξένα μικρὸ ἀγόρι καὶ νὰ σὰς στερηθῶ, ἐγὼ ποὺ μπορούσα

*) Ἡ ἀρχὴ στὸν ἀριθ. 353.

νὰ τρελλαθῶ γιὰ τὴν ἀγάπη σας, μέρα καὶ νύχτα νὰ σὰς τραγουδῶ καὶ νὰ μὴ χορταίνα.

Ἀκόμα δὲν ἦρθα κοντὰ σας, Νεράιδες μου, καὶ σὰς ἀκούγω καὶ συντυχαίνατε, καὶ γελάτε, καὶ τὰ σκορπάτε στὸν ἀέρα τραγουδιὰ τὰ γέλοια σας καὶ τὰ λόγια σας βαλμένα σὲ σκοπὸ ποὺ οἱ πολιτισμένοι τῆς χώρας τονε λένε χωριάτικη προφορά! Κάθε τόνος τοῦ τραγουδιοῦ σας ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια σας βγαίνει. Τρομάζετε, καὶ ὁ τρόμος σας ξεχύνεται μὲ φιλὸ τσιριχτὸ ποὺ τοῦ κάκου ἀγωνίζονται μεγάλες τεχνίτρες νὰ τονε μιμηθοῦνε, καὶ τὰ γέλοια σας ἀντιλαλοῦνε στὸν ἀέρα σὰν κελαϊδήματα. Θυμώνετε, κ' ἡ ὀργισμένη φωνή σας ἀνεδοκατεβαίνει σὰν τὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου. Λυπᾶστε, καὶ τὸ μυρολόγι σας πέτρες ραγίζει. Ἀέξῃ δὲ βγαίνει ἀπὸ τὸ χαριτωμένο σας στόμα ποὺ νὰ μὴν ἱστορῇ τὴν καρδιά σας. Τὰ λόγια σας εἶναι καθρέφτης ποὺ παρασταίνει τίς χιλίες τῆς ἀλλαγῆς. Στὴ χώρα οἱ πολιτισμένες οἱ ἀδερφάδες σας δὲν τὸν ἔχουν αὐτὸν τὸν καθρέφτη. Ἐκεῖνες ξέρουνε λόγια ποὺ κρύβουνε τίς λαχτάρεις, τοὺς καημοὺς, τίς χαρές. Ἡ μουσικὴ τῆς καρδιάς τους εἶναι τονισμένη ἀπάνω σὲ ξένο σκοπὸ. Ὡς κ' ἡ μιλιὰ τους ἀπὸ τὰ ξένα εἶναι φερμένη. Ψεύτικο λουλούδι βαμμένο μὲ δανεισμένες θωριές, ὅχι σὰν τὸ βότανο ποὺ φυτρώνει στὰ φυλλοκάρδια σας καὶ ἀνθίζει στὰ χεῖλη σας, ποὺ μοσκομυρίζει καὶ μὲ γλυκομεθάει αὐτὴ τὴν ὥρα.

Δὲ λέω πὺς δὲν τᾶχετε καὶ σεῖς τὰγαθαίκα ποὺ βγαίνουνε γύρω στὰ τριαντάφυλλα. Γυναίκες δὲ θὰ εἴσατε δίχως αὐτά. Μὰ ἡ φύση σας τόσο τέλεια, τόσο τρανὰ καθρεφτίζεται σὲ κάθε σας λόγο, σὲ κάθε σας κάμωμα, ποὺ σὰς βλέπει ἄνθρωπος καὶ λέει, — Ἀὐτὴ εἶναι ἡ γυναίκα· μὴ διαδάζῃς βιδλία νὰ τηνε νοιώσῃς. Μὴν προσμένῃς νὰ τῆς φύγῃ λόγος ἢ στεναγμός, ν' ἀπεικάσῃς τὸ τί συλλογιέται. Λαχταρεῖ; ἀγαπᾷ; μισεῖ; ζουλεῖ; κακιώνει; Σώνει κοντὰ τῆς νὰ κάθεται, σώνει τὰ μάτια τῆς νὰ κοιτάξῃς, τὴ μιλιὰ τῆς ν' ἀκούς καὶ θὰ τὸ μάθῃς.

Ἐδῶ εἶναι τὸ χωριό, ἡ μάνα τῆς χώρας. Ἐδῶ βλαστίζουν καὶ ἀνθοβολοῦν ὅλα τὰνθρώπινα πάθη, ἔξω, στὸν ἀέρα, στὸν ἥλιο, ζωντανὰ καὶ δροσάτα λουλούδια, ὅχι στραγγισμένα μυρωδικὰ καὶ σὲ χρυσὲς μποτιλίτσες κρυμμένα.

Μπορεῖς, φίλε μου, νὰκούσῃς καὶ μερικὲς ἀνοιχτούτσικες κουθέντες ἐδῶ. Τίποτις δὲν τᾶχει ἡ μαριόλα ἐκείνη ἡ μικρὴ μὲ τὴ χοντρή τὴν πλεξούδα, τὸ σιγανὸ ποτάμι ποὺ κάθεται τώρα καὶ ἀκούγει τὴν κερὰ Φρόσω ποὺ συντυχαίνει γιὰ τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Ζανῆ τοῦ περιβολάρη, τίποτις δὲν τᾶχει νὰρχίσῃ νὰ δηγᾶται στὴν πρώτη συνομιλήκη ποὺ ἀνταμώσῃ, τὸ τί ἔτυχε πέρσι σὰν παντρεύονταν ἡ μεγάλη τῆς ἀδερρῇ, τότες ποὺ ἀκουσε ὁ Ζανῆς ἀπὸ τὸ στρώμα του μιὰ πρωινὴ τὰ παιχνίδια καὶ περνούσανε γιὰ τὸ νίψιμο τοῦ γαμπροῦ, καὶ ἀπὸ τὴ βιάση του νὰ δῇ τὴν παρέα ἔτρεξε μισόγυμνος στὸ παράθυρο. Τέτοια

ΜΙΑ ΑΠΟΚΡΙΣΗ*

Θᾶπρεπε, ἂν δὲν εἴταν κάπως μακρὺ γιὰ τίς στήλες τοῦ φύλλου, νὰ παρᾶθετα ἐδῶ τὴ Δέηση τῆς Μαρίας καὶ τὸ δράμα τοῦ Λάμπρου ἀπὸ τὸ «Ἄλμ. προ», ὅπου ἡ ἔκφραση τοῦ ἀνθρώπινου, ποὺ εἶπα, παρουσιάζεται στὸν πρὸ τρανὸ βαθμὸ τῆς, τόσο τρανὸ ποὺ δὲν πιστέψω νὰ βρῖσκονταν ποιητῆς ἀπὸ τοὺς πρὸ μεγάλους νάρνηθεῖ νὰ τὸ ὑπογράψῃ. Εἶναι κιόλας τόσο γνωστό, ποὺ μπορῶ νὰρκεστῶ νὰ τὸ θυμίσω μόνο κ' ἐδῶ νὰντιγράψω ἀπὸ τὸ ἴδιο ποίημα ἓνα ἄλλο συντομότερο κομμάτι, ποὺ δὲ μένει πίσω σὲ καμμιὰ ἀπὸ τίς ἀρετὲς τῆς ποιήσεως τοῦ Σόλωνος, οὔτε ἀκόμα στὸ ὑπέροχο δραματικὸ στοιχείο, ποὺ κάτεχε σὲ τόσο πολὺ βαθμὸ ὁ ποιητῆς τῶν «Ἐλευτέρων πολιτοκρημένων».

Μοῦ φαίνεται πὺς πάω καὶ ταξιδεύω
Στὴν ἐρμιά τοῦ πελάγου εἰς τ' ὄνειρό μου·
Μὲ τὸ κῦμα, μὲ τ' ἀνέμους, παλεύω

*) Ἡ ἀρχὴ στὸν ἀριθ. 380.

Μοναχὴ, καὶ δὲν εἶσαι εἰς τὸ πλευρό μου·
Δὲ βλέπω μὲ τὸ μάτι ὅσο γυρεύω
Πάρεξ τὸν οὐρανὸν ἔς τὸν κίνδυνό μου·
Τόνε τηρᾶω, βόηθα, τοῦ λέω, δὲν ἔχω
Πανί, τιμόνι, καὶ τὸ πέλαο τρέχω.

Κι' οὐ τέτοια τοῦ λέω, μέσα μὲ θάρρος
Νά σου τὰ τρία τ' ἀρσενικὰ πετειοῦνται·
Τοῦ καραβιοῦ τὰ ξύλα ἀπὸ τὸ βάρος
Τρίζουν τόσο, ποὺ φαίνεται καὶ σκιοῦνται·
Τότε προβαίνει ἀφεύγατος ὁ χάρος,
Καὶ στρόνιωμα αὐτὰ κρυφομιλαιοῦνται,
Κι' ἀφοῦ ἔχουν τὰ κρυφὰ λόγια πωμένα,
Λάμνονν μὲ κατὶ κουπιὰ τσακισμένα.

Μ' ἓνα μικρὸ χαμόγελο στὸ στόμα
Ἔρχεται ἡ κόρη ἐκεῖ καὶ μὲ σιμῶνει.
Τῆς τυλίγει ἓνα σάβανο τὸ σῶμα,
Ποῦ ἔς τὸν ἀέρα ὀλόασπρο φουσκάνει.
Ἀλλὰ πλὴλ χλωμασμένο εἶναι τὸ χρῶμα
Τοῦ χεριοῦ ποὺ ὁμωροστὰ μου ἀνισπᾶναι,
Καὶ τῆς τρέμει, ὅπως τρέμει τὸ καλάμι,
Δείχνοντας τὸ σταυρὸ ἔς τὴν ἀπαλάμη.

Καὶ βλέπω ἀπ' τὸ σταυρὸ καὶ βγώνει αἷμα·
Μαῦρο μαῦρο, καὶ τρέχει ὥσαν τὴ βροχὴ·
Μοῦ δείχνει ἡ κόρη ἀνήσυχον τὸ βλέμμα,
Τάχα πὺς δὲ μπορεῖ νὰ μὲ βοηθήσῃ.
Ὅσο ἐκεῖ τὰ κουπιὰ σχίζουν τὸ ρέμα,
Τόσο τὸ κάνουν γύρω μου ν' αὐδέσῃ·
Συχνοφᾷ ἀστραπή, σχίζει τὸ σκότος,
Καὶ τῆς βροντῆς πολυβρονίζει ὁ κρότος.

Καὶ τὰ κύματα πότε μᾶς πηδίζουν,
Ποῦ ἔς τὰ νέφη σοῦ φαίνεται πὺς νὰ σαι,
Καὶ πότε τόσο ἀνέλπιστα βυθίζονν,
Ποῦ μὴν ἀνοίξῃ ἡ κόλαση φοβάσαι·
Οἱ κουπηλάτες κατὰ μὲ γυρίζονν,
Βλασφημοῦν, καὶ μοῦ λένε· Ἀνάθεμά σε·
Ἡ θάλασσα ἀποπάνου μας πηδαίει,
Καὶ τὸ καράβι σύψυχο βουλιάει.

Μὲ χέρια καὶ μὲ πόδια ἐνῶ ἔς ἐκείνη
Τὴν τροκνημιά, ποὺ μ' ἀνοίξε τὸ μνημα,
Τινάζομαι μὲ βία, καὶ δὲ μ' ἀφίνει
Νὰ βγάλω τὸ κεφάλι ἀπὸ τὸ κῦμα,
Βρίσκομαι ἡ ἔρμη ἀνάποδα ἔς τὴν κλίνη,
Ποῦ ἄλλαις φοραῖς τὴ ζέστανε τὸ κρῖμα,

μπορεῖς νὰκούσης ἐδῶ πέρα πολλά. Κάμε ὅμως πῶς τὴ σιμῶνεις αὐτὴν τὴν τρελλή ποῦ τὰ ξέρει ὅλα, κάμε πῶς τῆς ζητᾷς ἕνα κρυφὸ φίλιν, κάμε πῶς τὴν ἀγγίζεις, ὥς εἶναι καὶ μὲ τὸ μικρὸ σου τὸ δαχτυλάκι, καὶ σοῦ γίνεται ἄξαφνα πύργος ποῦ στέκει καὶ διαφεντεύει τὴν τιμὴ τῆς, καὶ σοῦ καρφώνει τέτοια ματιὰ, ποῦ καταριέσαι τὴν ὥρα ποῦ γεννήθη-
κας ἀπ' ἕνα κορίτσι πὺδ' ἀναντρος.

Καὶ δὲ θὰ τὴνε βρῆς μονάχα στὸ κορίτσι αὐτὴ τὴν ἀκαταπόνετη δύναμη τῆς τιμῆς. Αὐτὸ τὸ βλέ-
πουμε καὶ στὶς χώρες, δηλαδὴ στὶς ρωμαϊκές τις χώρες. Ἐκεῖνο ποῦ εἶναι ν' ἀπορήσης, εἶναι ποῦ βλέπεις τόσες καὶ τόσες λυγερὲς μαυροφύρες καὶ περνοῦν τὰγύριστα χρόνια τῆς νιότης στὴν ἄχαρη μοναξιά τῆς χηρείας, δίχως ἄλλη ἐλπίδα παρὰ νὰ μεγαλώσῃ τὰγόρι τους καὶ νὰ πιάσῃ τὸν τόπο τοῦ μακαρίτη! Τέτοιος ἥρωϊσμός, φίλε μου, μπορεῖ νὰ μᾶς γεννήσῃ καὶ ἄλλους ἥρωϊσμούς. Γυναίκα ποῦ μπορεῖ νὰ πνίξῃ στὰ στήθια τῆς τὴν μεγαλήτερη τὴν λαχτάρα ποῦ κληρονόμησε ἀπὸ τὴν Εὐα, μπορεῖ καὶ ἄλλες θυσιᾶς νὰ κάμῃ. Μπορεῖ νὰ διδάξῃ τοῦ παι-
διοῦ τῆς καὶ τὴν ἀγάπη ποῦ δὲν ξέρει ντροπῇ, τὴν τιμὴ ποῦ δὲ μαραίνεται, τὸν ἥρωϊσμό ποῦ δοξάζει πατρίδες. Μπορεῖ νὰ τοῦ στέλνῃ μιὰ μέρα μὲ κα-
μάρι καὶ μὲ περηφάνεια ἐκεῖ ποῦ ποτίζεται ἡ γῆς ἀπὸ αἷμα καὶ φυτρώνουν ἔθνη.

Ἐνα κακὸ, ποῦ ἄλλες δασκάλισσες ἀπὸ τίς μαν-
νάδες ὁ τόπος δὲν ἔχει! Βρήκανε μιὰ στὰ παλιὰ τὰ χρόνια οἱ καλοὶ χωριανοί. Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὴ φέ-
ρανε. Μελοπομένη τὴ λέγανε. Χίλιες μὸδες ἔφερε μαζί τῆς, ξελάγιασε τὰ κορίτσια, χάλασε καὶ τὴν ὁμορφιά τους. Αὐτὸ ὑπομονή· μὰ τὸ νόστιμο εἶναι ποῦ καὶ αὐτὴ ξελαγιάστηκε. Τοὺς πρώτους πέντ' ἔξη μῆνες ἔκαμε κάτι. Ἐμαθε τὰ μικρὰ νὰ διαβάσουν καὶ νὰ λέν πῶς ὑπάρχει ἐκεῖ κάτω καὶ μιὰ ρωμο-
σύνη δίχως ἀγάδες. Τὸ πρῶτ' ὅλ' αὐτά. Τάπομεσῆ-
μερο εἶχε κέντημα καὶ ράψιμο. Οἱ μεγαλήτερες δι-
δασκαν τίς μικρότερες καὶ ἡ δασκάλισσα πῆγαινε στὴν κάμερά τῆς νὰ ξεκουραστῇ. Μὴ ρωτᾷς τὸ τί καὶ τὸ πῶς, σώνει νὰ σοῦ πῶ πῶς ἔπαθε καὶ ἡ δα-
σκάλα τὸ πάθημα τοῦ Πάτερ Νικηφόρου. Τραβή-
χτηκε λοιπὸν ἀπὸ τὴν δασκαλικὴ καὶ ἄρχισε τὸ νοι-
κοκεριό· ἐπειδὴ βρέθηκε φρόνιμη τοῦ παλικοῦ τοῦ ἡ μάννα καὶ τὴν πάντρεψε μὲ τὸ γιὸ τῆς.

Κ' ἔτσι ἔκλεισε τὸ Σκολεῖο τῶν κοριτσιῶν τότες, ὥσπου ἦρθε ἄλλη, πὺδ' ἀσκημη. Κ' ἔμαθαν τὰ κορί-
τσια νὰ γράφουν καὶ νὰ διαβάζουν. Μὴ θαρρῆς λοιπὸν πῶς εἶναι ἀγράμματα τὰ κορίτσια ποῦ παί-
ζουν τώρα τριγύρω μας. Δὲν προφταίνουν νὰ τὸ διαβάσουν καὶ νὰ τὸ γράφουν πῶς εἶναι σκληροποῦ-
λες, πῶς τὰδέρφια τους εἶναι καταφρονεμένα, ἡ ζωὴ τους ντροπιασμένη καὶ ταπεινὴ. Σὰ νὰ χαμογελάς, θαρρῶ. Σὰ νὰ μὲ ρωτᾷς σὲ τί βιβλίον καὶ σὲ τί γλῶσ-
σα τίς διαβάζουν αὐτὲς τίς τρέλλες. Ποιὸς πῆγε καὶ τὰ ξεμύδαλε τὰ κορίτσια. Οἱ δασκάλισσες τάχα;—

Μὴ φοβᾶσαι· οἱ δασκάλισσες τὰ μάθανε νὰ διαβά-
ζουν· τὸ τί θὰ διαβάζουν, δὲν εἶναι δική τους δου-
λειά. Εἶναι δουλειὰ τῆς ἔρμης τῆς τύχης. Κ' ἐπειδὴ ἡ τύχη δὲν τάφερε ἀκόμα ὥς ἐδῶ τὰ φράγκικα τὰ παραμύθια, οἱ χωριατοπούλες μας, σὰ μάθουν τὰ γράμματα καὶ νοικοκυρετοῦν, τὰ βάζουνε στὸ ράφι μαζί μὲ τὰλλα προικιά τους.

Τί κακὸ ὥς τόσο γίνεται μέσα σὲ καίνο τὸ πε-
ριβόλι! Ἱστορικὸ περιβόλι. Τὴ βλέπεις ἐκεῖνη τὴν Τζιτζιφιὰ; Στὸν καιρὸ μου οἱ κοπέλλες κρέμαζαν ἐκεῖ κούνιες καὶ κουνιούνταν καὶ τραγουδοῦσαν τὰ πονεμένα τους λιανοτράγουδα. Ἡ φωνὴ τους εἶταν καθὼς καὶ τώρα· φιλὴ φιλὴ καὶ χαμηλὴ, σὰ νὰ μὴν τολμοῦσε νᾶδῃ ἔξω μ' ὅλη τὴ δύναμή τῆς. Ἰσως ἔχει καὶ αὐτὸ τὸ λόγο τοῦ. Γιατί μάθες οἱ Τουρκοπούλες νὰ τραγουδοῦνε μεγαλόφωνα σὰν τὰν-
δόνια, καὶ οἱ δικές μας χαμηλὰ χαμηλὰ καὶ συμπα-
ζεμένα σὰν τίς τρουξαλλίδες; Θαρρῶ πῶς τὸ μάν-
τεψες καὶ πῶς μὲ πίκρα μου τὸ ξηγάς, πῶς τῆς ρωμαϊκῆς τῆς ψυχῆς ἡ χαρὰ προβάλλει στὸν κό-
σμο μὲ προφύλαξη καὶ μὲ πάτημα μετρημένο, μὴν τύχῃ καὶ τὴν ἀρπάξῃ καὶ τὴν πνίξῃ κανέναν. Ἡ χαρὰ πρέπει νᾶδῃ, τὸ κορίτσι πρέπει νὰ τραγου-
δήσῃ καὶ ὥς γίνῃ ὅ,τι γίνῃ. Βγαίνει λοιπὸν σιγανὰ καὶ μὲ προσοχή.

Ἔτσι τραγουδοῦσαν καὶ τότες, μὰ τραγουδοῦσαν τραγουδία τῆς προκοπῆς, ὅχι τὰ νερόθραστα ποῦ τοὺς φέρνουν τώρα τὰ ξενιτεμένα τὰδέρφια τους.

Ἐλα στὸ περιβόλι, νὰ τὸ δῆς πῶς δὲν εἶναι πιὰ ἐκεῖνα τὰ χρόνια. Πρῶτο, ποῦ καθεμιὰ γλυκόχαρη μαυρομάτα δὲν εἶναι καθὼς τότες ντυμένη. Θὰ μοῦ πῆς ἀπλὴ καὶ καθάρια πάντα, μὰ εἶναι καὶ αὐτὴ σὰν τὴν ἀπλότητα τῆς καθαρεύουσας. Μήτε ρωμαϊκά, μήτε ἀρχαῖα, μήτε καὶ φράγκικα. Φουστάνι κομ-
μένο γιὰ νὰ φοριέται μὲ κορσέ, καὶ κορσέ δὲ φορεῖ ἡ χωριατοπούλα. Τραχηλιά ἀνοιχτὴ καὶ μιμιπιλω-
μένη, σωστῆς χωριανῆς τραχηλιά. Τακούνια ἀψηλὰ ἀψηλὰ, σωστὰ Παρισιάνικα τακούνια. Ἄν τὰ δῇ αὐτὰ κανέναν ὁλότελα ξένος, θὰ πῇ πῶς ἡ τρελλά-
θηκε τὸ κορίτσι, ἡ ρούχα δὲν εἶχε νὰ βάλλῃ, καὶ ἔ-
βαλε ὅ,τι βρέθηκε. Ἐμεῖς τότες θὰ τοῦ ποῦμε πῶς μήτε τὸνα εἶναι μήτε τᾶλλο. Τὴν κοπέλλα τὴν πῆρε τὸ ρέμα τῆς μόδας. Ἡ μόδα ἄλλοῦ ἀλλάζει μὲ τὴ μέρα, ἄλλοῦ μὲ τὸ μῆνα καὶ ἄλλοῦ μὲ τὸ χρόνο. Κάποτες ἀπὸ τὴν κορφή ὥς τὰ νύχια καὶ κάποτες χτυπάει ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ κεῖ. Τί νὰ σοῦ κάμῃ τὸ κο-
ρίτσι! Τὸ παραξάλλισαν οἱ δασκάλισσες καὶ οἱ ἀρρα-
θωνιαστικοί. Τὸ κορίτσι, φυσικὸ τοῦ εἶναι νὰ θέλῃ νᾶρέσῃ. Ταξιδεύει ὁ γαμπρὸς ὥς τὴν Πόλιν, φέρνει μαζί τοῦ ὅσα βιεννέζικα στολιδάκια μπορεῖ. Τὸ κο-
ρίτσι τὰ βάζει καὶ μασκαρεύεται γιὰ νᾶρέσῃ.

Ὅ,τι καὶ ἂν κοιτάξῃς μέσα στὴ Ρωμιόσύνη, μὰ σὲ χωρὶς εἶσαι, σὲ χώρα, κορίτσι βλέπεις, ἀγόρι, ἕνα πρᾶμα παρατηρεῖς. Πῶς ὅ,τι μᾶς ἔμεινε δικό μας σιγὰ σιγὰ ἀποσκηδαιζοῦμε· ἐξὸν ἂν εἶναι τούρκι-

κο, καθὼς εἶναι νὰ ποῦμε τὰγαλίκι, ἡ στενοκεφαλιά καὶ τὸ πείσμα. Ἄκου τώρα νὰ δῆς. Τὴ γλώσσα μας τὴν πετάξαμε. Τὰ τραγούδια μας τὰ πετάξα-
με. Τοὺς χοροὺς μας τοὺς ἀρνηθήκαμε. Τὰ τουφέ-
κια μας, ἃ μένουν ἀκόμα σ' αὐτὰ τὰ μέρη, ὁ λόγος εἶναι ποῦ δὲν ἔλειψαν οἱ λαοί. Μᾶς μένει καὶ κά-
ποιο φιλότιμο, καὶ αὐτὸ δὲ εἶναι ποῦ μᾶς χαντακώ-
νει βαθύτερα. Ρωμαϊκὸ φιλότιμο πᾶει νὰ πῇ, νὰ κἀνῃς ὅ,τι δὲ σοῦ ταιριάζει. Νὰ μὴ φυλάγῃς τίπο-
τις καθάρια ρωμαϊκῶ· τίποτις ἄλλο παρὰ τὰ μαῦρα ἐκεῖνα τὰ μάτια, τὰ φεγγαρωτὰ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ βεργολύγιστα τὰ κορμιά. Πᾶμε, πᾶμε κοντὰ τους.

Ἄ μᾶς βλέπανε, θὰ πετοῦσαν καὶ θὰ κρυδοῦν-
τανε σὰν τίς πέρδικες. Ποῦ νὰ τὸ φανταστῇ ἡ μι-
κρούλα ἐκεῖνη ποῦ στέκεται ἀνάμεσα στὶς πορτο-
καλλιές νὰ πειράξῃ τίς ἄλλες ποῦ τὴ γυρεύουν, ποῦ νὰ τὸ φανταστῇ πῶς κρυφοκοιτάζουμε τὸ ροδακινί τῆς τὸ χνούδι, ποῦ τῷχει ἀναμμένο τὸ τρέξιμο καὶ τὸ γέλιο! Κοίταξε σερπετάδα! Χαρά στον ποῦ θὰ τὴν κάμῃ βασίλισσά του! Φωνάζουν οἱ ἄλλες, γε-
λοῦν καὶ πηδοῦνε γύρω, νὰ ξετρυπώσουν τὴν κρυμ-
μένη τὴ Νεραϊδοπούλα. Σωπαίνει αὐτὴ. Κοιτάζει ἀπὸ τὰ φύλλ' ἀνάμεσα καὶ σκάνει στὸ γέλιο. Τὴν προδίνει τὸ γέλιο, τρέχουν οἱ ἄλλες καὶ γεμίζει ὁ κόσμος τσιριχτὰ καὶ φωνές. Γελάτε, γελάτε, μικροῦ-
λες μου! Χαίρεστε τώρα, γιατί μπορεῖ μιὰ μέρα νὰ τὸ νοιώστε πῶς θὰ μᾶς γεννᾷτε σκληρόπουλα.

Ἀρχοντικὸ σπιτιοῦ περιβόλι. Λεῖπει θὰ πῆς τὸ σιντριβάνι, δὲ σὲ λιγοθυμοῦν ἐδῶ τὰ μοσκοδότανα τοῦ Ἐφέντη, μὰ βασιλεύει χάρη, ποῦ τᾶλλο δὲν τὴν εἶχε τὸ περιβόλι. Ἰσως ἐπειδὴ ἐκεῖ ἔπεφτε ἡ ἀντηλιά τοῦ μεσημεριοῦ, καὶ ἐδῶ σκορπιέται ἡ δροσιὰ τῆς βραδιάς. Ἰσως ἐπειδὴ ἐκεῖ μουρμούριζαν περι-
στέρια καὶ ἐδῶ παίζουν οἱ λωλὲς αὐτὲς πέρδικες· ἐκεῖ πάτημα γάτας δὲν ἀκουγες, καὶ ἐδῶ ὅλο τρέξιμο καὶ φωνές. Ἐκεῖ πνίγονταν κάθε κόχῃ στὸ γιανουμὶ, ἐδῶ κάθε λουλούδι τὸν τόπο τοῦ, κάθε τόπος τὸ βό-
τανό τοῦ. Ἐκεῖ ραχάτι, ἐδῶ ζωὴ καὶ τάξη. Τὴν ἔχει ὁ Ρωμιὸς τὴν τάξη στὸ σπιτικό του καὶ ὥς τὴν στε-
ρεῖται τὸ ἔθνος τοῦ. Λὲς καὶ τόκαμε ὄρκο καὶ εἶπε τοῦ Τούρκου: «Μοῦ πῆρες τὸν τόπο μου; Χάρι-
σμά σου. Νὰ σοῦ δεῖξω ἐγὼ ὅμως τώρα πῶς μπορῶ καὶ δίχως πατρίδα νὰ ζήσω· πῶς μπορῶ νὰ δου-
λεύω, νὰ νοικοκυρεύω, νὰ παστρεύω, νὰ μαζεύω, νὰ πλουτίζω, νὰ στολίζω. Κάμε καὶ σὺ, ἂν μπορῆς, ἕνα τέτοιο περιβολάκι. Κάμε τέτοια κορίτσια νὰ παίζουνε μέσα. Τοῦ κάκου, δὲ θὰ μπόρέσης. Τέτοιο γούστο ἐσὺ δὲν τῷχεις. Ρωμαϊκὸ εἶναι αὐτὸ τὸ γού-
στο. Μοῦ ἄρπαξες τὴν πατρίδα μου; Κράταγέ τὴν τὴν πατρίδα μου. Χάρισμά σου. Νὰ σοῦ κάμω ἐγὼ τώρα ἕνα περιβολάκι, ἕνα σπιτάκι, νὰ δῆς τί θὰ πῇ Ρωμιός».

Ἔτσι μοῦ φαίνεται, σὰ νὰ παίζουμε μὲ περιδο-
λάκια καὶ μὲ σπιτάκια μέσα στὸν κόσμο. Σὰν τοὺς φυλακισμένους, ποῦ γιὰ νὰ σκοτώσουν τίς μαῦρες

Καὶ μικρότατα κλαίω πῶς εἶναι δίχως
τὸ στεφάνι, ποῦ μῦταξες, ὁ τοῖχος.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ τοῖσω τὴ ζωντάνια, τὴν ἀ-
λήθεια στὴν παράσταση τοῦ οὐνίου, τὸ ζωντανὸ
ξεσκέπασμα τῆς ἀγριεμένης, τῆς ἀπελπισμένης ψυ-
χῆς τῆς Μαρίας σ' αὐτό, τὴ δύναμη, τὴ ζωηρότη-
τῆς εἰκόνας, τὴ συντομία, τὸν πραγματισμὸ στὴν
ἐκφραση, τὸ κάλλος τοῦ ρυθμοῦ, τὴν ἀρμονία καὶ
τεχνικὴ ἀκριβεία τοῦ στίχου, τὸ πλαστικὸ καὶ πλέ-
ρο τῆς μορφῆς; Ὅχι μόνον κάθε στίχος, κάθε λέξη
εἶναι τιναγμένα ὁλότρεπα ἀπ' τὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ,
μὰ καὶ ὁλόκληρη κάθε στροφή, ὁλόκληρο τὸ ποίημα
σφεντονισμένο αὐτούσιο, μονοκόμματο, ἄρτιο ἀποκαί
μέσα. Ὁ κόπος πουθενὰ ὁρατός, οὔτε τὸ παρμι-
κρότερο σκόντημα στὴν ἀρμονία. Τὰ ἴδια πλεο-
νεχτήματα σὲ δυνατότερο βαθμὸ μάλιστα στὴ Δέηση
τῆς Μαρίας, τὰ ἴδια χαρακτηριστικὰ τῆς ἀνώτερης
τέχνης σ' ὅ,τι καὶ ἂν μᾶς μένει ἀπὸ τὸ «Δάμπρο». Ἡ
ὕποψη τοῦ ποιήματος ἀρκετὰ ρωμαντικὴ, βυ-
ρωνικὴ, τῆς ἐποχῆς τῆς τέλους. Μὰ ποιὰ ἀλήθεια
στὰ κατέκαστα καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα στὴν ἐκφραση! Εἶναι
μιὰ ἀπὸ τίς μεγάλες ἀρετὲς τοῦ Σολωμοῦ, ποῦ
μπορούσε νὰ διδάξῃ ὅχι μόνον τοὺς πρωτοτέ-

ρουγους λυρικοὺς μας, μὰ καὶ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς
πὺδ' ὄρμους στὴν ἡλικία δραματογράφων.

Καὶ δὲν εἶναι μόνον τὰ κομμάτια αὐτὰ τοῦ
«Δάμπρου», δὲν εἶναι τὰ συντρίμματα ἀπὸ τὸν
«Κρητικὸ» καὶ ἀπὸ τὸν «Πόρφυρα», δὲν εἶναι τὰ κέ-
ρια συντομότερα λυρικά ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ, ποῦ
ὁ βελὺς στοχασμὸς τοῦ, περασμένος ἀπ' τὴν θερμὴ
τῆς ψυχῆς τοῦ, φεγγαυολεῖ σὲ στίχους ἀφάνταστα
ἀρμονικοὺς καὶ πλείους γιὰ τὴν κατάστασιν τῆς
γλώσσας μας στὸν καιρὸ τοῦ ποιητῆ, μὰ καὶ αὐτὸς
ὁ «Ὑμνος στὴν Ἐλευθερίαν», ὁ κατηγορημένος τότε
γιὰ ρητορικός, μένει στὸ σύνολό τοῦ ἀνώτερος καὶ
ἀπ' τὰ καλύτερα ἔργα τῶν νεώτερων τοῦ ποιητῶν,
μὲ ὅλο τὸντις τὸ κάπως ἀπλαστο ἀκόμα τῆς μορ-
φῆς τοῦ. Καὶ αὐτὸ τὸ ἀνώτερο τὸ βρίσκω στὴν ἔ-
φραση ἀκόμα ἀπ' ἄλλον δύναμη πολλῶν μερῶν
τοῦ, στὸ ὕψος ποῦ ἀνεβλίνει ἡ ἰδέα καὶ ὁ λυρικός ἐν-
θουσιασμός, στὴν καθολικότερη, ὑπερπατριδικὴ ἀντί-
ληψιν τῆς ἐλευθερίας, ποῦ περνᾷ ὁρμητικὰ στὸ
ποίημα:

Ἄλλο ἐσὺ δὲ συλλογιέσαι
πᾶρεξ ποῦ θὰ πρωτοπᾷς.
Δὲ μιλεῖς καὶ δὲν κουνιέσαι
στὰς βουσίαις ὅπου ἀγροικᾷς.

Σὰν τὸ βράχον, ὅπου ἀφίνει
κάθε ἀκάνθαρο νερό,
εἰς τὰ πόδια τοῦ νὰ χύνη
εὐκολόσφυστον ἀφρό,

Ὅπου ἀφίνει ἀνεμοζάλη,
καὶ χαλάει καὶ βροχή,
νὰ τοῦ δέρονται τὴ μεγάλη,
τὴν αἰὼνα κορυφή.

Δυστυχία τοῦ, ὃ δυστυχία τοῦ,
ὅποιον θέλει βρεθῇ
στὸ μαχαίρι σου ἀποκάτου
καὶ σ' ἐκεῖνο ἀντισταθῇ!

Ἔτσι βρίσκει ἐκφραση τὸ βαθύτερον ἀνθρώπινο
στὴν ποίηση τοῦ Σολωμοῦ. Αὐτὸ τὸ ἴδιο ἀνεβάζει
σὲ ἀνώτερη ποιητικὴ δημιουργία καὶ τὰ κομμάτια
ποῦ ἔχομε μονάχα ἀπὸ τοὺς «Ἐλευτέρους πολιορ-
κημένους» μαζί μὲ τὸν ἀπλό σκελετὸ τῆς κεντρικῆς
ιδέας τους. Μπορεῖ κανένας νὰ μὴ συμφωνεῖ μὲ τὴ
φιλοσοφικὴ ἀντίληψιν τοῦ ποιητῆ, ὥστόσο τὸ βάθος
τῆς σκέψης τοῦ δὲν μπορεῖ νὰ μὴν τὸ θαμάσει καὶ

τους ὥρες, ζωγραφίζουν εἰκόνες ἀπάνω στοὺς τοίχους τῆς φυλακῆς.

Μ' ἄς μὴν τὸ φαρμακώσουμε τὸ γλυκό μας τᾶ-
γέρι μὲ λόγια πικρά. Παίξετε, λυγερές μου, παί-
ξετε. Πρέπει νὰ παίξετε ἐσεῖς. Ἀφήστε τὰ κλάματα
γιὰ τοὺς δόλιους ποὺ θὰ γεννηστε.

Ἔλα μέσα στὸ σπίτι. Ἀς ρίξουμε μιὰ ματιά στ'
ἀρχοντικό τοῦ μεγαλήτερου προεστοῦ μας πρὶν ἔρθῃ
ἀπὸ τὴν Ἀγορὰ καὶ πατήσῃ τίς φωνές καὶ κάμῃ
τὸν κόσμον ἄνω κάτω. Δὲν εἶναι, λέει, κακὸς, μόνο
ποῦ θυμώνει. Θυμώνει, λέει, μὲ τὴ γυναῖκα του σὰν
ἀργῇ τὸ φαεῖ. Νὰ θυμώσῃ μὲ τοὺς προπατορικούς
του ἐχτρούς δὲν ταιριάζει. Νὰ πιάσῃ Τοῦρκο καὶ
τὸ ζουμί του νὰ βγάλῃ, βάρβαρο πρᾶμα! Ἐσθυμαί-
νει λοιπὸν μὲ τὰ λόγια στὴν κακόμοιρη τὴ γριά του.
Τὶς γόδες του βλέπω ἐκεῖ στὴν κώχη καὶ τρόμος μὲ
πιάνει.

Ἀγερικὸ σπίτι κ' ἡ πάστρα φέγγει πέρα καὶ
πέρα. Μαρμαρόστρωτη αὐτὴ στὴ μέση, τὸ σαλόνι
ἀπὸ τὴ μιὰ, ἀπὸ τὴν ἄλλῃ ἡ τραπεζαρία καὶ στὸ
βάθος οἱ σκάλες. Παντοῦ χάρη, καλοπάθια καὶ βιός.
Παντοῦ τάξη καὶ πάστρα. Ἔλα νὰ σοῦ δείξω τὸ
μαγερεῖο, νὰ τὸ καμαρώσῃς. Ἀρχίσανε ν' ἀνάδουν
τὰ φῶτα. Ἀστράφτει τὸ μαγερεῖο μὲ τὰ καθάρια τὰ
πιατικά, μὲ τὰ γανωμένα χαλκώματα. Οἱ κάτασπρες
οἱ φουδοῦδες μῆτε κουκκὶ στάχτη ἢ κάρθουνο δὲν
ἔχουνε γύρω τους. Ἐδῶ εἶναι τ' ἀργαστήρι ποὺ δου-
λεύεται τὸ καλὸ τὸ φαεῖ, μὴν τύχῃ καὶ πεθάνῃ ὁ
Δημογέροντας ἀπὸ τὴν πείνα καὶ χάσῃ τ' ἀντιστύλι
τοῦ ὁ τόπος. Δὲν τὴ βλέπω τὴν κερά μας ἀπόψε
στὸ μαγερεῖο. Δὴ καὶ μοναχὲς παραστέκονται στίς
φουδοῦδες, ἡ γριά ἡ παρακώρη καὶ τὸ δευτέρό τους
κορίτσι. Τὸ μεγαλήτερο τὸ κορίτσι τους θὰ τὸ βροῦμε
ἀπάνω, στ' ἀγαπητὸ τῆς παράθυρο.

Ἡ γριά ἡ παρακώρη ποὺ βλέπεις, εἶναι τώρα
χρόνια ποῦ ἦρθε σ' αὐτὸ τὸ σπίτι ἀπὸ ἀντικρινὸν
χωριουδάκι. Πρέπει νὰ εἶδε καὶ νὰ πάθε πολλὰ στὸν
καιρὸ τῆς. Κοίταξε μάτια μεγάλα καὶ θαμπωμένα,
φρύδια πυκνὰ καὶ μαῦρα σὰ βδέλλες, στόμα συμμα-
ζεμένο καὶ ἀποφασιστικὸ, πρόσωπο χλωμὸ ποῦ δὲ, τὸ
πιάνει μῆτε ἡ ἀναλαμπὴ τῆς φωτιᾶς. Σὰ μάγισσα
φαίνεται, μὲ τὴ μαγουλίκα τῆς καὶ μὲ τὴν κίτρινη
τὴν ποδιά. Καθουρντίζει τὰ κρεατοκόμματα μὲ μιὰ
πίκρα στὴν ὀψι τῆς, ποῦ λὲς καὶ μαγερεῖ φαρ-
μάκι. Κοίταξε τί διαφορὰ ἡ κοπέλλα ποῦ κόβει τὰ
κυδώνια στὸ πλάγι τῆς. Εἶναι ἡ ἀγαπημένη τοῦ
προεστοῦ, γιατί, λέει, τοῦ μοιάζει. Ἐχει τὰ σταχτε-
ρά του τὰ μάτια καὶ τὸ στρογγυλὸ τοῦ σαγόνι. Μὰ
ὁ ἀρχοντας, θαρρῶ, δὲν μπορεῖ νάχη καὶ τόση χάρη.
Αὐτὸς σὰν ἀνασηκώσῃ τὰ μανίκια του νὰ τοῦ χύσῃ
ἡ χαδεμένη του νὰ πλυθῇ, δὲ θὰ φεγγοδολοῦνε δυὸ
τέτοια μπράτσα ἀποπάνω ἀπὸ τὴν ἀσημένια λεκάνη.
Ἐχει, λέει, ἡ μικρὴ καὶ τὴν καλοσύνη τῆς μάννας
τῆς. Ἀγία καλοσύνη! Ἐσὺ μονάχα σώνεις νὰ στο-
λίσῃς κοπέλλας πρόσωπο! Ἀγαπᾷ, λέει, πολλὸ καὶ

τὴ θεὰ Γιαννούλα, τὴν παρακώρη. Οἱ ἄλλες παί-
ζουν καὶ τραγουδοῦν, καὶ αὐτὴ τρέχει στὸ μαγερεῖο
καὶ βοηθᾷ τῆς Γιαννούλας. Κ' ἡ γριά τὴν ἀφίνει,
γιὰ νὰ τ' ἀκούγῃ ὕστερα ὁ ἀφέντης καὶ νὰ τὸ χαί-
ρεται, ποῦ ἡ χαδεμένη του τόκαμε πάλι τὸ κυδω-
νάτο.

Τὴν ἔστησαν τώρα τὴν κατσαρόλα. Τώρα τὸ
φαεῖ βράζει. Καθίζει στὸ μαξιλάρι τῆς ἡ γριά, παίρ-
νει τ' ἀδράχτι τῆς, κ' ἡ μικροῦλα πάντα κοντὰ τῆς.
Κάτι ἔχει νὰ τῆς πῇ ἡ γριά, καὶ πρέπει νὰ τὴν ἀ-
κούσουμε.

(Ἀκολουθεῖ)

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΟΝ Κ. ΠΑΛΛΗ

Ὁ κ. Πάλλης ἔλαβε τὸ ἀκόλουθο γράμμα
ἀπὸ ἓνα δῆμο τῆς Μακεδονίας:

Δὲν εἰξεύρομεν πῶς νὰ γράψωμεν διὰ νὰ κατα-
λάβετε τὴν χαρὰν μας καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς
σᾶς διὰ τὰ βιβλία ποὺ μᾶς ἐστείλατε, καὶ μάλιστα
τὴν Ἰλιάδα ποὺ οἱ ξένοι καὶ οἱ Βούλγαροι τὴν με-
τέφρασαν καὶ ἡμεῖς δὲν εἰξεύραμεν τί ἦτο. Ἀλλὰ
δυστυχῶς ἀκόμη δὲν ἔχουν ὁκοπὸν νὰ μᾶς φωτίσουν
καὶ μόνον μὲ τὴν γραμματικὴν θὰ μᾶς κάμουν βλά-
κας, καὶ οὔτε ιδεάν εἶχουμεν περὶ Πατρίδος, δόξα
εἰς τὸν Θεὸν ὅπου πρώτην φορὰν ἐφέτος καὶ ἡμεῖς
καταλάβαμεν.

Σὲ παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς στείλῃς καὶ μερικὰ
Ταμπουράς καὶ Κόπανος ἕως εἴκοσιν, διὰ νὰ δώσω-
μεν καὶ εἰς τοὺς ἀπουσιάζοντας σήμερον εἰς ἐκδρομὴν.

Διατελοῦμεν μετὰ σεβασμοῦ.

Ἐν τῇ 22 Μαΐου 1909.

Οἱ εὐγνωμονοῦντες

(Ἀκολουθοῦν 14 ὑπογράφες)

Ὁ κ. Πάλλης ἔλαβε καὶ τὸ ἀκόλουθο
γράμμα ἀπὸ τὸν ἴδιον δῆμον:

Ἐξοχε πατριῶτα,

Ἦλθα ἀπὸ ταξίδι εἰς τὴν πατρίδα μου καὶ
παντοῦ εὗρηκα βιβλία ἰδικὰ σας, τὰ ὅποια διαβά-
ζουν μὲ χαρὰν καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ μας, Ρωμανισταὶ
καὶ Βουλγαριστὰι, δι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ πολλὸ νὰ
μὲ στείλῃτε καὶ θὰ τὸ ἔχω γιὰ τιμὴ μου καὶ εὐγνω-

μοσύνη καὶ μάλιστα εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ποῦ ἔλα μᾶς
εἶναι δύσκολα.

Διατελῶ μὲ μεγάλῃν τιμὴν

Ἐν τῇ 26]5]1909.

Ἀπὸ τὸν ἴδιον δῆμον ὁ κ. Πάλλης ἔλαβε καὶ
τὸ ἀκόλουθο γράμμα:

Ἐξοχε πατριῶτα,

Βεβαίως ἐγίναμεν ἐνοχλητικοί, ἀλλὰ πάλιν κα-
ταλαβαίνομεν ὅτι ἡ μεγάλη καρδιά σας καὶ ἡ γιὰ
τὴν πατρίδα ἀγάπη σας εἶναι μεγάλη, πολὺ δὲ πε-
ρισσότερον διὰ τὴν Μακεδονίαν, καὶ ἡ ὁποία τόσα ἔ-
παθε μέχρι σήμερον καὶ εἴμεθα εἰς τὸ σκότος.

Ὁ λόγος μου εἶναι νὰ σᾶς παρακαλέσω ἐν ὀνό-
ματι τῆς Σχολῆς τῆς πατρίδος μου «Ἀχρίδος» διὰ
νὰ στείλῃτε μερικὰ βιβλία καὶ εἰς τοὺς μαθητάς.

Διατελῶ μὲ μεγάλῃν τιμὴν.

Ἐν τῇ 23 Μαΐου 1909.

Ὁ Διδάσκαλος

Ὁ κ. Πάλλης ἔλαβε καὶ τὸ ἀκόλουθο
γράμμα ἀπὸ ἄλλο Μακεδονικὸν δῆμον:

. . . . 15]7]1909.

Ἀξιότιμε κ. Ἀλέξ. Πάλλη

Εἰς Λίβερπουλ

Πήραμε τὸ γράμμα σας τῶν 15 τ' ἀπερασμέ-
νου μῆνα, ποῦ μᾶς γράφετε, ὅτι θὰ σταλθοῦν οἱ
χάρτες πρὸς τὴν Πόλιν καὶ ἐφαριστοῦμε πολὺ τὴν ἀ-
γάπην σας. Γιὰ τὰ παιδιὰ τοῦ σχολείου μας, ἐννοια
σας, τὰ σπουδάζομε ἀπλᾶ, πραχτικὰ καὶ χαριτω-
μένα. Φτάνει πιά, τί μᾶς τύφλωναν ὡς τώρα μὲ τοὺς
σκολαστικισμούς. Μᾶς πέρασαν οἱ ἄλλοι χιλιάδες
χρόνια κ' ἐμεῖς ἀκόμα κοιμούμαστε βαθιά· αὐτοὶ
ποῦ λέν, πῶς βαστοῦν τὸν Ἑλληνισμό ψηλά, αὐτοὶ
μονάχα θὰ μᾶς παραχώσουν ζωντανούς.

Διαβάζομε τὴν ἐφημερίδα Σαλονίκης «Νέα Ἀ-
λήθεια» καὶ γλέπομε τὸ κατὰ τρεγμα γιὰ σᾶς· κάμτε
πολύ, πολὺ χρυσὰ ποῦ κοπανίζετε τοὺς καλογέρους
πῶχουν θεμέλιο τὸ «τί θὰ φᾶμε καὶ τί θὰ πιούμε»·
ἀνάθεμα κ' ἂν τοὺς μέλη πεντάρα γιὰ τὸ ἔθνος.
Τοὺς κακοφαίνεται τώρα π' ἀνοίξαμε λίγο τὰ μά-
τια μας· θέλουν καὶ παρακαλοῦν νᾶμαστε αἰώνια
τυφλοί.

Σᾶς ἐφαριστοῦμε πολὺ.

Οἱ Διδάσκαλοι

(Ἀκολουθοῦν 3 ὑπογράφες)

δὲν μπορεῖ νὰ μὴν αἰστανθεῖ βαθιά, ξαναλέω, τὸ
ἀνθρώπινο καὶ νὰ μὴν ξαφνιστεῖ ἀπὸ τὸ πλέριο τοῦ
στίχου καὶ τὴν ἐκφραστικὴν ὁμορφίαν καὶ δύναμιν, ποῦ
βρήκε ἡ γλώσσα μας στὴν τέχνη ἐνὸς ποιητῆ ἐδῶ
καὶ τρία τέταρτα σχεδὸν αἰῶνα.

Ἀπὸ τὴν ἀπειρὴν ἐρμιά τὰ μάτια μαθημένα
Χαμογελάσαν κ' ἄστραφον κ' εἶπαν τὰ μαῦρα χεῖλη
«Παῖδι στήν πόρτα χαιρεταί με τὴ βοή, ποῦ στέρνεις,
Μπροστά, λαγέ, στὸν κυνηγὸ, κατακαμπῆς καπνίζεις»
Γλάρε, στρεβδόφλουτσα ξερνᾶς, ἀφρό, σαλιγκοκαῦκι.
Καὶ τώρα δά, τ' ἀράθυμο πάτημ' ἀγοπορῶντας,
Κατὰ τὸ κάστρο τὸ μικρὸ πάλι κνιτᾷ, καὶ σφίγγει,
Σφίγγει στενὰ τὴ σπάθη του στὸ λοβωμένο στήθος,
Π' ἀργόικα μέσα τὴν καρδιά μεγάλη καὶ τὴ θλίψη.

Ἔστησε ὁ ἔρωτας χορὸ μὲ τὸν ξανθὸν Ἀπρίλη,
Κ' ἡ φύσις ἤρθε τὴν καλὴ καὶ τὴ γλυκεῖα τῆς ὥρα,
Καὶ μὲς τὴ σκιά, ποῦ φούντωσε καὶ κλεῖ δροσιὰς
[καὶ μύσχους,
Ἀνάκουστος κελαιδισμὸς καὶ λιποθυμισμένος.
Νερὰ καθάρια καὶ γλυκά, νερὰ χαριτωμένα,

Χύνονται μὲς τὴν ἄβυσσο τὴ μοσχοβολισμένη,
Καὶ παίρνουνε τὸ μύσχο τους καὶ ἀφίνουν τὴ δροσιὰ
[τους
Κι' οὔλα στὸν ἥλιο δείχνοντας τὰ πλούτια τῆς πηγῆς
[τους.
τρέχουν ἐδῶ, τρέχουν ἐκεῖ καὶ κάνουν σὰν ἀηδόνια.

Ἀγγελε, μόνον σὶδνεῖρο μοῦ δίνεις τὰ φτερά σου;
Στὶδνομ' Αὐτοῦ, ποῦ σ' τὰ πλάσε, τ' ἀγγεῖο τ' ἐρ-
[μῖας τὰ θέλει.

Ἰδοὺ ποῦ τὰ σφυροκοπῶ στὸν ἀνοιχτὸν ἀέρα,
Χωρὶς φίλι, χαρῆς, μῖση, βασιλίσσαις μου!
Τὰ θέλω γῶ, νὰ τὰ ἔχω γῶ, νὰ τὰ κρατῶ κλεισμένα,
Ἐδῶ π' ἀγάπης τρέχουνε βρούσαις χαριτωμένας.
Κι' ἔκονα ποῦ λέγετε «Πουλὶ, γλυκεῖα ποῦ ν' ἡ
[φωνή σου!»

Ἀηδονολάει στήθος μου, πρὶν τὸ σπαθὶ οὐ σήσῃ
Καλαῖς ἀνοαῖς παρηγοριά στὴ βαρεῖα νύχτα κ' ἔρημ.
Μὲ σᾶς νὰ πέσω 'ς τὸ σπαθί, κ' ἂμποτε νὰ μαι
[πρώτη!

Τὸ στραβὸ φέσι στὸ χορὸ τᾶνθια σταθὶ στολίζει,

Τὰ μάτια δείχνουν ἔρωτα γιὰ τὸν ἀπάνω κόσμον,
Καὶ στὴ θωριά του εἶν' ὁμορφο τὸ φῶς καὶ μαγε-
[μένο!

Τὸ ξαναλέω, ἂν ἀντιγράψω πρᾶματα, ποῦ εἶναι
γνωστὰ καὶ αὐτὰ κ' ἡ μεγάλη ἀξία τους, τὸ κάνω
γιὰ νὰ φέρω ζωντανότερη μιὰ ιδέα μιᾶς ποίησης
ἀνώτερης στὴ θύμηση ὅσων θὰ καταδεχτοῦν νὰ ρί-
ξουν ἓνα μάτι στίς γραμμὲς αὐτές. Ἐνὰ μόνο ἀκόμα
πολὺ σύντομο κομμάτι:

ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΗΣ ΑΙΜΙΛΙΑΣ ΡΟΔΟΣΤΑΜΟ

Στὴ θύρα τὴν δλόχρυσον τῆς Παντοδυναμίας,
Πνεύματα μύρια παλαιὰ, πνεύματα μύρια νέα,
Σ' ἀνατρεοῦν γιὰ νὰ σοῦ ποῦν πῶς ἄργησες νὰ
[φτάσῃς.

Μὲ τὴν ψυχὴν τρεμάμενην μὲς τὴν χαρὰ τοῦ πόθου,
Ἀχ! σ' ἔσταυρα βασίλισσα στῆς γῆς ταῖς εὐτυχίας,
Ἐγὼ 'λαῖς ταῖς δοκίμαζα κνιτῶντας τὴ θωριά σου,
Στὴν πλάκα πέφτω καὶ θαρρῶ πῶς δὲ θὰ σοῦ βαρύνῃ,
Παρθένη, ἀπὸ τὰ χεῖλη μου, κ' ἀπὸ τὰ γόνατά μου.